

Dugonics András:
Magyar példa beszédek és jeles mondások

Szomorúak.

Szomorú, mint a' meg szedett szőlőben az el hagyattatott gunyhó.

Fohászkodik, mint a' kárvallott Cigány.

Búnak eresztette fejét.

Búsúl, mint a' kereke törött kocsis.

Szomorú, mint ősszel a' légy.

Szomorú, mint Bőjtben a' korcsma.

Biceg bújában, mint a' szárnya szegett liba.

Sárga, mint a' pite.

Szomorú, mint a' meg szedett szöllő.

Komor kedvű. – Szomorú mint a' tél.

Búsúl, mint kinek hat ökrét szekereből el lopták.

Nincs maga ábrázattya rajta.

Ne búsicsad fejemet.

Úgy búsúl, mint ha a' macska ette volna meg kenyerét.

Nincs rajta emberi ábrázat.

Fel háborodott, mint a' bús tenger.

Össze zsugorodott szíve.

Búsúl, mint a' Cigány Sz. Mihály napján.[1]

Búsúl mint a' föl tekert mén ló.

Oda immár az arany üdők.

A' bús vad kan a' tölgyfa gyökerének is néki vágja agyaráát.

Bús, mint az el rugdosott mén ló.

Szomorú, mint a' kotlós tyúk.

Meg bánta mint az eb, mely egyszerre kilencet fiadzott.

Bánnya béka a' deret.

Ki nem vehecc egy szót belőlle.

Aggódik, mint a' törbe esett madár.

Búsúl mint a' kolédátlan kántor.[2]

Az üdők is szomorúk.

Búsúl mint Tót a' kurv'annya után.

Igyunk egygyet bú el felejtésre.

Minn búsúlsz, mikor semmid sincs.

Meg emíszti a' bú.

Embert, mint fát a' szű.

Nincs öröm egész életben.

Bújában el lehet az érzékenségnek bujdosni.

Vas napokra jutottunk.

Bú gond' országában nevelkedett.

Örül, mint kinek a' háza ég.

Úgy örül, mint kinek a' szemét ki ütik.

Búsúl, mint a' verembe esett farkas.

Rajtad áll: hogy ne búsúilly.

Bút búval el nem verhetni.

Búsúl mint Gilice a' száraz ágon.

Nehéz a' bút el tagadni.

Bú között született, gond között vénhedett.

Sok esik, a' minn örvendhetni; de több omol, a' minn búsúlhatni.

Szomorú, mint a' Fancsali feszület.[3]

Búsúl, mint kinek búzáját el verte a' jég.

Búsúl, mint kinek szőlőjét meg csípte a' dér, vagy pedig el verte a' jég.

Egész élte szomorú.

Búsúl, mint kinek fejére mondgyák a' kárhoztatást.

Soha nem látni nevetve.

Keveset élt a' szomorú, ha későn halt is meg.

El emíszttette magát bújában.

Meg ette a' bú.

Búsúl, mint kit belől kis birója hóhérol.

Örökre el veszhettett kedve.

Búsúl, mint a' varga rossz vásárja után.

A' búnak fenekébe esett.

Úgy búsúl, mint a' magán maradt bika.

Se eszik, se iszik bújjában.

Bús, mint a' siralom házba ki tétetett rab.

Búsúl, mint országa vesztett király.

Búsúl, mint a' terhbe esett leány.

Keserű néki a' lejtő.

Búsúl, mint a' csonka vitéz.

Búsúl, mint ki minden reményét el vesztette.

A' hóhérság szomorú mesterség.

Isten is a' vígat szomorúval váltja fel.

Szomorú, mint a' sír mellett állók.

Szép napok után következik a' mennydörgés.

A' felényi bú is sok.

Búsúl, mint a' ki szomorút álmodott.

A' király sincs bú nélkül.

Búsúl, mint ki első gyermekét halva szemléli.

A' bú se tart örökké.

Akarat ellen is ki teccik a' szomorúság.

Sok ősz haját szerez a' bú-gond.

Meg orvosollya az üdő, a' mit az ész meg nem gyógyíthat.

A' jó lélek ősméret nem szokott szomorkodni.

Ha nincs bú gondod; házasodgy meg.

Egy jó barát a' szomorúságban, fel ér százzal a' vígasságban.

Két szomorú is vigasztalhattya egymást.

Mord tekintetű.

Kölletlen vígasság a' szomorúságban.
Közös izetlenség minden társaságban.

A' szomorúság is hasznos, ha nem tartós.

Néha egy szomorúság föl ér egy halállal.

Szomorú nap, Fekete Vasárnap.[4]

Egygyik bú a' másikat éri.

Mennél nagyobb az ember, annál nagyobb a' bú-gond.

Gond a' maga képére szűli a' gondot.

Ki magát sokba avattya, sok bú-gondot talál.

Ki könyveket vét, siralmakat arat.

Nincs búsabb élet, mint jó akarók nélkül élni.

Búsúllyon, a' ki magára akarja venni.

Ha bűt látni nem kívánsz, senkinek se mondgy ellene.

Bűjét látod, ha másba kapcáskodol.

Nagy szomorúság kurvás vénet látni.

Ki a' bú gondot keresi, fel is talállya.

Szomorúsággal telik az emberi élet.

Lukas bocskor télben, nem igen víg dolog.

Szánom, de nem bánom.

Erődöt (atyafiaidnak nyakazássokra) vesztegetni szomorú munka.

Sok emberek' kedvét meg másollya az ősz.

Szomorú munka kevély koldúst látni.

Néha csak egy szó is lelket zavarhat.

Szomorú munka a' gazdagot fősvénnek látni.

El hagyta magát, el is fogyott bújjában.

Rettentő dolog a' városi vissza vonás.

Túrhetetlen szomorúság a' kebeles háború.

Szomorú dolog a' királlyal hadakozni.

Egész ábrázattya förgeteg.

A' játéknak heánossága, gyermek' szomorúsága.

A' mit meg jobbítani nem lehet, békkal tűrd.

Búsúl, mint a' pankrót az üres bótban.

Semmi kedve a' Cigánnak, ha Úr' dolgára hajtyák.

Csak akkor szomorú az eb, midőn éhes.

Hadd Istenre dolgodat, búbúl vígasztalást hoz.

Bús, mint a' szárnya csüggő lúd.

Búsan énekel, mint a' szárnya pörköltt szúnyog.

Szomorú, mint a' havazó ősz.

Búsúl, mint ki Török rabságba esett.

Szomorú, mint várát vesztette Basa.

Ítélet napja.

Több okunk a' szomorúságra, mint a' vígasságra.

Van a' búnak is üdeje.

Szomorú, mint jó hitesség vesztette férj.

Szomorú, mint az anyját el vesztette magzat.

El szomorodott sárga orcája.

Ne higgy az ebnek, ha szomorúnak látod is.

Búsnak bús a' nótája, vígnak víg.

Szomorú mint a' dér csípte dohány.

Nem nagyon víg a' Magyar.

Szomorú, mint őszkor a' levele vesztette fa.

Szomorú látomány az el égett ház.

Boldog, ki nem tudgya: mi a' szomorúság.

Vén apádat meg ne szomorítsd.

Nincs esze, ki a' leg nagyobb szomorúságban is kétségbe esik.

Szomorkodni gyarlóság; kétségbe esni bolondság.

Nehéz a' mézet meg bányi.

Szomorú dolog: senkit meg nem bántani; még is ellenségre találni.

Egy szomorú, két bús; három halál kép.

Szánás, bánás Isteni áldomás.

A' haramjának is meg esik szíve, midőn egy ártatlant meg gyilkolt; de bánattya nem sokáig tart.

Néha a' lator is szomorkodik.

Szomorúnak sírássa, szíve' könnyebbülése.

A' Pénteki öröm, Vasárnapi üröm.

Ha nagy a' szomorúság; könyvekre nem oszolhat.

Elég egy szomorú egy házban.

A' szomorúra (csak nézni is) nagy szomorúság.

Ne adgy a' szomorúnak több örömet.

Oly szomorú: hogy magát is meg szánnya.

A' zúr zavar meg szomorította a' kövér jószágot is.

Ha a' juh szomorúan legel, dög rováson van.

Már nem búsúl, mint a' tiszába holt ember.

Bús: mint ha haldokolna.

Szánom, bánom, de meg nem állom.

Könnyebb a' szegént meg szánni, mint jól tartani.

Jobb egy írigy ember, száz szánakodónál.

Lépj hivatalra, ha kevés a' gondod.

Olyat mondok: hogy magam is meg bánom.

Sok a' gyermek, kevés a' kenyér.

A' ki sokat vígad, azt is meg bánhattya.

Sok a' száj, kevés az örlött.

Mindent utóllýára bán meg az ember.

Ne bánd, ha jól ejtetted.

Ha szomorú a' gazda, van oka.

Szomorú dallosnak, szomorú a' dallya.

Ne búsícsad anyádat.

A' szomorút nem vígasztallyák hirtelen.

Szomorúbb a' bús tengernél.

Csak a' péntek is szomorúbb, mint a' Vasárnap.

Száraz ágon ül.

Ha a' bús bújában meg részegszik, meg engedhetni.

Búsúl, mint a' tökbe esett cinege.

A' magánosságot keresi.

Ha a' szomorú bújában meg részegszik; búsabb lesz, ha fel józanodik.

Bús, mint ki a' tengerbe vesztette minden jószágát.

Oly rossz kedvű, mint ki a' csalánba hugygyozott.

Szűk szüret, szűk aratás; egész ház bomlás.

Búsúl, mint a' kit a' tömlőcbe úgy vittek, hogy lába se érte a' földet.

Ha az írgy szomorú, vagy ötlet valami rossz, vagy más valami jó lelte.

Ha bús a' gazda, néha annak a' gazd'aszszony is az oka.

Bús, mint a' fogóba esett egér.

Hadd búsúllyon a' ló; elég nagy a' feje hozzá.

[1] Ez a' közmondás az akkori üdőkre szolgál, midőn még a' Cigányoknak szabad volt sátor alatt lakni, és egygyik falúból a' másikba hordozóskodni. Sz. György napját, úgymint ki keletnek erejét igen nagy örömmel várták: mert a' telet meg nyerték. De vígasztalhatatlanul búsúlnak Sz. Mihály' napja felé, mert az őszi derek meg csípkedik orrokat. Mária Therésia királynénknak

üdejében el rontattak sátoraik. Bé vétettek a' Magyarok közé. Az olta katonaságra is alkalmaztatnak. De őket két tulajdonságjuk miatt nem szeretik a' tisztek. Elsőben: midőn az egész ezred rendben áll; mindgyárt ki teccik tűrhetetlen feketeségjök, valamint a' csokáé a' fehér galambok között. II-szor: félnek a' puskátúl. Azt akarnák: hogy ne pattanna el; még is oda lenne az ellenség.

[2] Az a' viz köröszt napi alamizsna szedés, melyet keledának hivtanak sok helyeken meg tiltatott immár, noha némely helyett gyakoroltatik. Az előbbi történetre mind a' Pap, mind a' kántor, meg szomorodhatott: mivel jövedelmöknek nagy része oda lett.

[3] Fancsalban egy Aba új vármegyei Tót falúban feszületet csináltattak a' falusiak. Kérték pedig a' faragót: hogy a' képet ne fő meg hajtva, és halva: hanem élő ábrázattal csinállyá. Ez meg lévén a' feszület fel is állíttatván, a' következett éjjel, oly menydörgések lettenek, hogy az egész falu' határát el verné a' jég. Reggelre kelvén a' szomorú idő; egybe gyűltek az esküdtek, és magok között, ezen iszonyatos kárnak valóságos okárúl tanakodtanak. Azt mondá a' Lelki Pásztor: hogy ennek nem más oka lenne; hanem: hogy ama' látó feszület meg szemlélte gonoszságjokat és reájok e' büntetést hozta. Ezt hallván a' falusiak, a' lelki atyának híre nélkül arra vetemedtek, hogy a' feszületnek szemét ki lőjjék, és a' többiekkel ezt a' feszületet is egy formára vegyék. Úgy ősze puskázták pedig: hogy rajta az emberi ábrázatnak semmi helyét nem hagyták. Már akkor szomorúnak teccett a' feszület – Ezt a' köz mondást a' rút ábrázatú emberekre is alkalmaztattyák mások, főképpen azokra, kit a' himlő ősze szaggatott. Ezeket is Fancsali feszületeknek nevezik.

[4] Husvét előtt két héttel a' Vasárnapot a' Deák Anyaszentegyház így nevezi: Dominica Passionis, az az: A' szenvedésnek Vasárnapja. Ezt a' Vasárnapot a' Magyarok Fekete Vasárnapnak mondgyák. Mondgyák szomorú napnak is: mert ekkor kezdődik Krisztus Urunk szenvedésének emlékezete. Ettől származik tehát az: hogy ha valami bús embert, bőjtön kívül is látunk, azt Fekete Vasárnapnak nevezik.